

УДК 336.7:331.211.5:330.566.63(477)

Проблеми та перспективи розвитку електронних грошей в Україні

Батракова Т.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Запорізького національного університету

Грінченко А.Ю.

студентка
Запорізького національного університету

У статті розглянуто сутність електронних грошей. Визначено переваги та недоліки електронних грошей. Розглянуто рейтинг платіжних систем України. Наведено перелік послуг, які здійснюються за допомогою електронних грошей, та класифікацію систем електронних розрахунків. Визначено проблеми та перспективи розвитку електронних грошей.

Ключові слова: електронні гроші, платіжні системи, мікроплатежі, електронні гаманці, платежі, зобов'язання, емітент, користувач.

Батракова Т.І., Грінченко А.Ю. ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЭЛЕКТРОННЫХ ДЕНЕГ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрена сущность электронных денег. Определены преимущества и недостатки электронных денег. Рассмотрен рейтинг платежных систем Украины. Приведен перечень услуг, которые осуществляются с помощью электронных денег, и классификация систем электронных расчетов. Определены проблемы и перспективы развития электронных денег.

Ключевые слова: электронные деньги, платежные системы, микроплатежи, электронные кошельки, обязательства, эмитент, пользователь.

Batrakova T.I., Grinchenko A.U. PROBLEMS AND PROSPECTS OF ELECTRONIC MONEY IN UKRAINE

In the article the essence of electronic money. The advantages and disadvantages of electronic money. Will consider a rating of payment systems of Ukraine. The following is the list of services that are carried out using electronic money. A classification of electronic payment systems Identify problems and prospects of e-money.

Keywords: electronic money, payment systems, micropayments, e-wallets, obligations, the issuer, the user.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Останнє десятиріччя характеризується появою інноваційних продуктів для здійснення платежів, чому певною мірою сприяють науково-технічний прогрес і розвиток фінансового ринку. Безпека без ідентифікації може бути легко реалізована за допомогою електронного платіжного засобу на пред'явника, саме тому дослідження перспектив поширення використання електронних грошей в Україні є сьогодні досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на появу систем електронних грошей в Україні, у вітчизняній науковій літературі поки що мало уваги приділяється теоретичним аспектам цієї проблеми. Окремі аспекти питання висвітлюються Міщенко В., Морозом А., Савлуком М. та іншими українськими вченими. У роботах зарубіжних науковців, зокрема Вудфорда М., Генкіна А., Гуд-

харда Ч., Кінга М., Кляйна С., Фрідмена Б., порушується низка питань, пов'язаних із розвитком електронних грошей.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є аналіз сучасного стану систем електронних грошей в Україні та перспективи їх розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Електронні гроші – це такий вид платіжних засобів, обіг яких відбувається в електронному вигляді та гарантує повну анонімність. Усі платіжні системи засновані на використанні кредитних платіжних карток або ж так званого електронного гаманця.

Із технічного погляду електронні гроші – це електронний запис про певний обсяг вартості, який захищений відповідними криптографічними алгоритмами. Відповідно до сучасного стану розвитку інформаційних систем і технологій, електронні гроші можуть функціонувати на основі карток та на програмній основі. З

юридичного погляду електронні гроші є грошовим зобов'язанням емітента, який повинен обміняти їх на традиційні гроші за вимогою пред'явника [1].

З'явившись нещодавно, системи електронних грошей, що використовують під час розрахунків грошові замітники, найбільш стрімко почали розвиватися на пострадянському просторі.

Електронні гроші є найбільш простою і швидкою формою розрахунку, доступною практично в будь-якій країні світу. Електронні гроші – це грошові зобов'язання емітента в електронному вигляді, які знаходяться на електронному носії у розпорядженні користувача. Такі грошові зобов'язання відповідають трьом критеріям:

- фіксуються і зберігаються на електронному носії;
- випускаються емітентом у разі отримання від інших осіб грошових коштів в обсязі не меншому, ніж емітована грошова вартість;
- приймаються як засіб платежу іншими (крім емітента) організаціями [1].

Розвиток систем електронних грошей на сучасному етапі еволюції суспільства характеризується поступовим звуженням сфери використання готівки та паперових платіжних документів, переходом до нових платіжних інструментів і сучасних технологій платежів. Електронні гроші широко залучаються до обігу і стають важливим інструментом фінансової інфраструктури економічно розвинутих країн.

Незважаючи на те що електронні гроші є порівняно новим платіжним засобом для України, розрахунки з їх використанням успішно здійснюються багатьма українськими компаніями. Вони є популярним, доступним і зручним

засобом платежу. Управляти грошима у своєму гаманці користувач може за допомогою Інтернету або мобільного телефону. Важливість електронних грошей із точки зору монетарної політики держави впливає з того, що вони є заміником банкнот і монет, тобто деякі види електронних грошей можуть стати привабливою альтернативою розміщення короткострокових депозитів.

На сьогодні переваги електронних грошей переважають усі їх недоліки, тому ймовірність зростання популярності таких систем розрахунку досить велика. Виділяють такі переваги та недоліки у використанні систем електронних грошей (табл. 1)

Стрімкий розвиток інформаційних технологій сприяє зміні способу життя більшості населення України, і з ростом проникнення Інтернету вони все більше звикають до електронних платежів. Окрім того, більшість працездатного населення країни вже активно використовують банківські платіжні картки, використовуючи їх для оплати товарів і послуг, наприклад для поповнення рахунку мобільного телефону або оплати товару в Інтернет-магазині.

Нині в Україні більша частина платежів за допомогою електронних грошей припадає на оплату мобільного зв'язку, Інтернет та інші повсякденні послуги, на яких користувач економить в останню чергу. Перелік платежів, які користувачі здійснюють у платіжних системах, наведено на рис. 1

Випуск електронних грошей в Україні мають право здійснювати лише банки. Нині 17 банків мають право здійснювати емісію електронних грошей, які функціонують у межах Національної системи масових електронних платежів

Таблиця 1

Переваги та недоліки використання електронних грошей

Переваги	Недоліки
• зручність як під час їх отримання, так і під час здійснення розрахунків ними;	• ризики шахрайства;
• безпека цілісності інформації та захист від її несанкціонованого відтворення;	• зняття готівки лише з комісією;
• анонімність платника та отримувача грошей;	• відсутність нарахованих відсотків за зберігання грошей на рахунках;
• можливість роботи в режимі on-line для платника та одержувача коштів;	• доступ обмежується програмно-технічними засобами в роздрібній сфері;
• портативність (використання електронних грошей не повинне залежати від фізичного місця розташування їх держателів);	• обмеження обігу визначено законами та постановами НБУ;
• можливість конвертації у законні засоби платежу, емітовані центральним банком.	• не підлягають виплаті фондом гарантування вкладів фізичних осіб

Джерело: складено на основі [1]

(НСМЕП), Visa International та «Глобал Мані». Також створено дві системи електронних грошей у банківських установах: «Максі» у ПАТ «Альфа-Банк» та «Мані Іксвай» (MoneXy) в ПАТ «ФІДОБАНК» [3].

Для зручності класифікацію систем електронних розрахунків, що працюють на українському ринку, доцільно поділити на дві підгрупи:

– системи електронних розрахунків, що емітують електронні гроші тільки в національній валюті (гривні) або «гривневі» системи (W1, MAXI, WebMoney, Global Money, НСМЕП, MoneXy, LiqPay);

– системи, що зареєстровані в інших юрисдикціях, або «негривневі», проте надають послуги українським споживачам («Яндекс. Деньги», QiWI, WebMoney Transfer, PayPal) [3, с. 64–70].

В Україні електронні гроші на смарт-картках представлені, зокрема, неперсоніфікованими електронними гаманцями НСМЕП. Емісія електронних грошей, які зберігаються в пам'яті комп'ютерів, здійснюється за технологіями PayCash і WebMoney Transfer.

Технологія WebMoney Transfer створена для забезпечення користувачів універсальним засобом розрахунків за товари та послуги, які пропонуються в мережі Інтернет. На сьогодні це найбільш розвинена система електронних

грошей, за допомогою якої користувачі Інтернет і власники мобільних телефонів можуть здійснювати захищені безвідзивні платежі та перекази в реальному часі в електронних грошах, номінованих у шести видах валюти, а також золоті [1].

Технологія PayCash дає користувачам змогу здійснювати транзакції між собою, а також анонімно, швидко і надійно оплачувати різні послуги, а також купувати товари [1].

На сьогоднішній день в мережі Internet існує декілька десятків платіжних систем. Серед найбільш популярних систем виділяють: E-Gold, PayPal, PayCash, WebMoney Transfer, CyberPlat, Privat24 та ін.

Статистику використання електронних платіжних систем в Україні наведено на рис. 2.

Рейтинг найбільш популярних електронних платіжних систем наведений на рис. 3.

Спираючись на дані НБУ, загальна сума операцій, на яку користувачі електронних гаманців здійснили операції для оплати товарів, робіт або послуг у 2015 р. становив 3,238 млрд. грн., що в 2,3 рази перевищує аналогічний показник 2014 р.

Згідно з інформацією центробанку, загальна кількість електронних гаманців користувачів становила 40 млн. (у 2014 році – 33,7 млн.), при цьому по 26,5 млн. було здійснено більше однієї операції (у 2014 р. – 5,83 млн.).

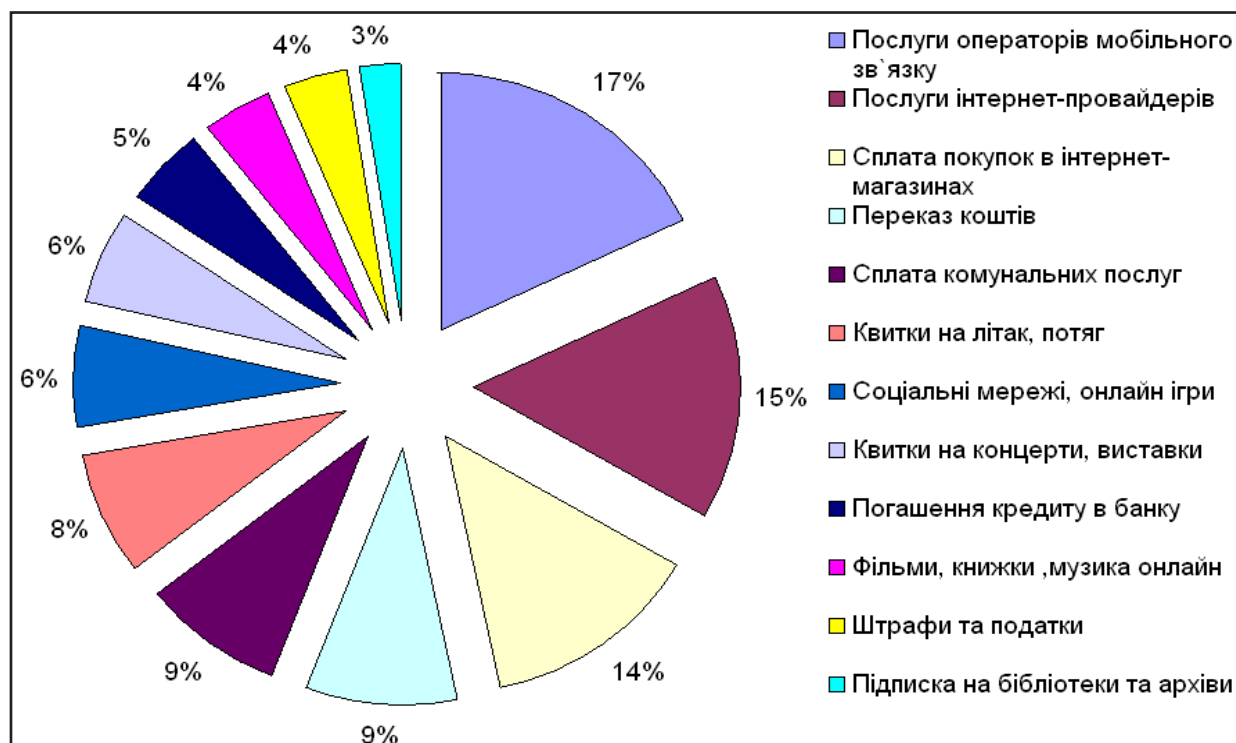

Рис. 1. Платежі, які здійснюють користувачі за допомогою електронних грошей, 2016 р.,%

Джерело: складено на основі [2]

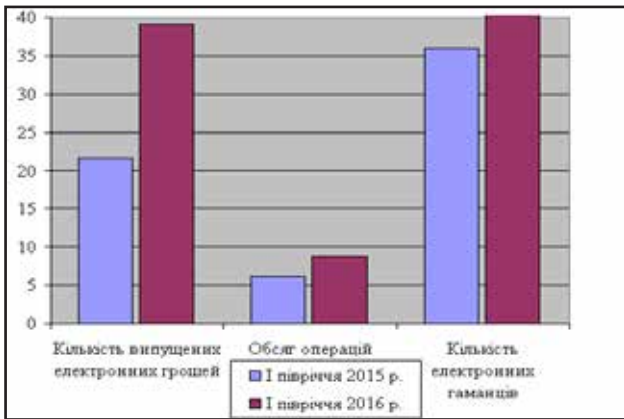

Рис. 2. Використання електронних систем в Україні, 2015–2016 рр., млн. грн.

Джерело : складено на основі [4]

Усього станом на 1 січня 2016 р. в обігу перебувало електронних грошей на 30,962 млн. грн. (у 2015 р. – 12,5 млн. грн.).

Ці дані говорять про те, що в Україні стрімко зростає використання електронних грошей, але до досвіду європейських країн ще далеко, оскільки в Україні немає належного правового регулювання щодо легалізації таких електронних систем.

Прогнозування розвитку електронних грошей в Україні є складною справою, оскільки цей засіб платежу сьогодні ще не має правового підґрунтя для свого існування. Якщо емісія електронних грошей на карткових носіях (наперед оплачених карток міжнародних платіжних систем та електронних гаманців НСМЕП) за відсутності в законодавстві належних правових положень регулюється нормами щодо емісії платіжних карток і здій-

снюється в Україні лише банками, то системи розрахунків електронними грошима програмного типу («Інтернет.Деньги», технологія PayCash, WebMoney Transfer тощо) та небанківські емітенти цих грошей працюють в умовах правової невизначеності. Вони на власний ризик упроваджують сучасні схеми розрахунків, на свій розсуд дбають про захист користувачів та управляють фінансовими й нефінансовими ризиками [5].

На даний момент дуже багато спірних питань упровадження електронних грошей в Україні, таких як:

- непродумана система податків;
- забезпечення емісії;
- відсутність стандартів обігу електронних грошей;
- нелегальні дії з відмивання грошей через платіжні системи.

Для обігу електронних грошей необхідно використовувати складні технології, які в більшості українських банків просто відсутні.

Оскільки електронні гроші ще недостатньо усталене явище в житті українського суспільства, існують причини, за якими українські банки не виявляють бажання розвивати проекти, пов'язані з даною галуззю, такі як: необхідність фінансувати розробки, якими вільно можуть користуватися конкуренти. Істотними є труднощі кооперації з іншими банками, щоб розділити витрати на інноваційні розробки, і заміна наявних банківських продуктів новими. Відсутність висококваліфікованих фахівців у сфері роботи з електронними грошима негативно впливає на якість послуг, які надаються.

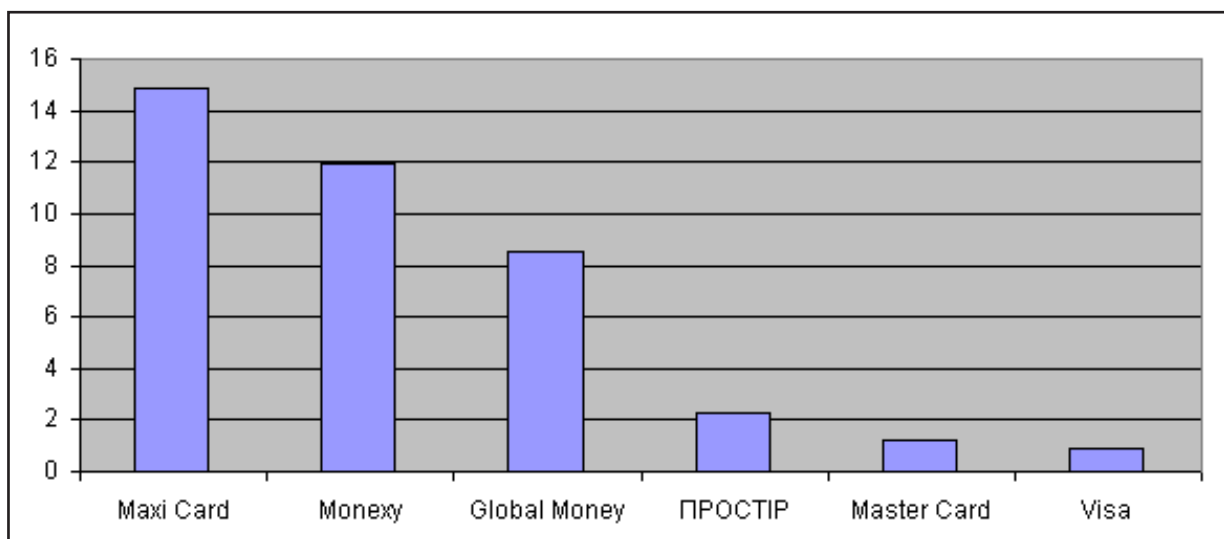

Рис. 3. Рейтинг платіжних систем України, 2016 р., млн. грн.

Джерело: складено на основі [4]

Також є проблеми з реалізацією бізнес-проектів, пов'язаних з електронними грошима: маленький розмір ринку електронних грошей, пріоритетне положення і масовість готівки, неготовність компаній пустити на ринок електронні платіжні системи, погано орієнтовані на споживача технології та відсутність стандартів [6].

Наведені проблеми можна значно зменшити шляхом створення надійної правової та регулятивної бази, здатної обмежити непрапомірне використання нових систем.

Ринок електронних грошей в Україні характеризується нерівномірністю поширення. Пропозиція електронних грошей залежить від багатьох факторів, які можуть стримувати їх розвиток: стимулів для споживачів, торговців, емітентів та посередників під час їх використання. Так, легкість використання пристроїв, на яких зберігаються електронні гроші, конфіденційність та безпека розрахунків будуть позитивно впливати на прагнення споживачів використовувати електронні гроші. Але головним фактором виступає готовність населення прийняти нові технології. Очевидно, що важливою стримуючою причиною використання електронних грошей в Україні є вкорінена звичка до використання готівки у роздрібних платежах. Щоб почати їх використовувати більшою мірою, людям необхідно мати більше впевненості та довіри до інноваційних платіжних засобів [7, с. 83].

До труднощів розвитку систем електронних грошей слід також віднести психологічну непідготовленість регулюючих органів, низький ступінь їх компетентності та неготовність органів контролю до запобігання можливим порушенням у цій сфері й боротися з ними. Необхідно чітко визначити та вжити заходів

для запобігання ризикам, з яких найбільший – ризик неплатоспроможності емітентів. Нерозуміння цього може призвести до негативних наслідків, що вплине на довіру користувачів до різних видів електронних платежів.

Таким чином, інтересам центрального банку і держави в цілому відповідає створення в Україні правової основи для гарантування того, щоб емітенти електронних грошей були надійними, а системи розрахунків електронними грошима – безпечними та ефективними. Важливо також, щоб законодавство гарантувало рівні умови для провайдерів різних видів електронних грошей.

Висновки з цього дослідження. Електронні гроші є дуже зручним засобом для здійснення миттєвих платежів, у тому числі мікроплатежів, які можуть становити лише кілька гривень. Електронні гроші значно полегшують життя, оскільки з їх допомогою можна здійснювати миттєві перекази грошей на будь-який рахунок і легко простежити за своїм фінансовим станом і кількістю заощаджень, які залишилися на рахунку.

У нашій країні електронні гроші займають особливе положення, оскільки на даний момент у нас дуже низький рівень персональних банківських послуг, і електронні гроші є єдиним поширеним способом безготівкових розрахунків для дуже великої кількості людей. Отже, впровадження електронних грошей потребує подальших наукових розробок.

Для подальшого успішного розвитку електронних грошей в Україні важливим є застосування виваженої правової регламентації, спрямованої, з одного боку, на підтримку їхнього розвитку, а з іншого – на запобігання їх використанню з метою ухилення від оподаткування та контролю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сенищ П.М. Світовий досвід і перспективи розвитку електронних грошей в Україні / П.М. Сенищ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=70690>.
2. Перспективы электронных денег [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.arteconomics.ru/elektronnye-dengi/perspektivyelektronnyh-deneg/>.
3. Кравчук В. Електронні гроші в Україні. Аналітичний звіт / В. Кравчук. – К. : Альфа-ПІК, 2012. – С. 64–70.
4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
5. Електронні гроші збільшили свою популярність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vkurse.ua/ua/business/elektronnye-dengi-vukraine.html>.
6. Ассоциация «Электронные деньги» (АЭД) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://npaed.ru>.
7. Муржак Ю.В. Аналіз функціонування електронних грошей в Україні: проблеми та перспективи розвитку / Ю.В. Муржак. – К., 2013. – С. 83.